

2012 թ. իշխանափոխությունը և նրա ազդեցության հետևանքները Թուրքիա-Վրաստան հարաբերությունների վրա

Սերոբյան Անահիտ Ա.

Հայցորդ, Քաղաքագիտության ամբիոն, Միջազգային հարաբերությունների ֆակուլտետ, Երևանի պետական համալսարան (Երևան, ՀՀ)

 <https://orcid.org/0009-0002-6768-1341>

anahit.serobyan@ysu.am

ՀՏԳ՝ 327.8(479.22); EDN: CXVDHQ

DOI: 10.58587/18292437-2024.6-14

Հանգուցաբառեր և բառակապակցություններ` Թուրքիա-Վրաստան հարաբերություններ, քաղաքական տեղաշարժ, աշխարհաքաղաքական և դիվանագիտական հարաբերություններ, ռազմավարական գործընկերություն, արտաքին քաղաքականություն, տարածաշրջանային ինտեգրում, երկկողմ համագործակցություն, տարածաշրջանային կայունություն, փափուկ ուժի ազդեցություն, հարավկովկասյան տարածաշրջան

Смена власти в 2012 году и ее влияние на турецко-грузинские отношения

Серобян Анаит А.

Соискатель кафедры Политологии, факультет Международных отношений, Ереванского государственного университета (Ереван, РА)

Аннотация. Смена власти в 2012 году, отмеченная политическим переходом от президента Грузии Михаила Саакашвили к Георгию Маргвелашвили, с ключевой ролью миллиардера-бизнесмена Бидзины Иванишвили и его партии «Грузинская мечта», имела значительные последствия для турецко-грузинских отношений. В этой статье рассматривается, как политический переход в Грузии изменил динамику турецко-грузинского сотрудничества, особенно в контексте дипломатии, торговли, энергетики и региональной безопасности. Анализируя ключевые события и политические сдвиги после выборов 2012 года, исследование изучает, как лидерство Иванишвили и приоритеты внешней политики «Грузинской мечты» повлияли на двусторонние отношения с Турцией. В статье подчеркивается как преемственность, так и трансформация в таких областях, как региональная стабильность, транзит энергоносителей и сотрудничество в сфере безопасности, а также рассматривается меняющийся геополитический ландшафт, особенно в отношении влияния России в регионе. Несмотря на некоторые изменения в подходе, турецко-грузинские отношения оставались прочными, причем обе страны руководствовались общими интересами на Южном Кавказе, в Черноморском регионе и за его пределами. В исследовании утверждается, что переходный период 2012 года под руководством Иванишвили ознаменовал собой существенную переориентацию внешней политики Грузии, однако в значительной степени сохранил стратегическое партнерство с Турцией.

Ключевые слова и словосочетания: турецко-грузинские отношения, политический сдвиг, геополитические и дипломатические отношения, стратегическое партнерство, внешняя политика, региональная интеграция, двустороннее сотрудничество, региональная стабильность, влияние мягкой силы, регион Южного Кавказа

The Change of Power in 2012 and its Impact on Turkish-Georgian Relations

Serobyan Anahit A.

Postgraduate student of the Political Science Department, Faculty of International Relations Yerevan State University (Yerevan, RA)

Abstract. The change of power in 2012, marked by the political shift from Georgian President Mikheil Saakashvili to Giorgi Margvelashvili, with the pivotal role of billionaire businessman Bidzina Ivanishvili and his Georgian Dream party, had significant implications for Turkish-Georgian relations. This article explores how the political transition in Georgia reshaped the dynamics of Turkish-Georgian cooperation, particularly in the context of diplomacy, trade, energy, and regional security. By analyzing key events and policy shifts following the 2012 elections, the study examines how Ivanishvili's leadership and the Georgian Dream's foreign policy priorities impacted bilateral relations with Turkey. The article highlights both the continuity and transformation in areas such as regional stability, energy transit, and security cooperation, while also considering the evolving geopolitical landscape, particularly regarding Russia's influence in the region. Despite some changes in approach, Turkish-Georgian relations remained robust, with both countries navigating common interests in the South Caucasus, the Black Sea region, and beyond. This study argues that the 2012 transition, under Ivanishvili's guidance, marked a significant reorientation in Georgian foreign policy, but one that largely preserved the strategic partnership with Turkey.

Keywords & phrases: Turkish-Georgian relations, political shift, geopolitical and diplomatic relations, strategic partnership, foreign policy, regional integration, bilateral cooperation, regional stability, soft power influence, South Caucasus region

Վրաստանի ժողովուրդը 2012 թ. հոկտեմբերի 1-ին առաջին անգամ անկախ երկրում ընդունեց պատմական որոշում՝ իշխանությունը փոխվեց ոչ թե հեղափոխության, այլ ժողովրդավարական ընտրությունների միջոցով: Ընդդիմադիր «Վրացական երազանք» կոալիցիան՝ Բիձինա Իվանիշվիլիի գլխավորությամբ, եկավ իշխանության: Վրաստանում 8 տարի կառավարած «Միացյալ ազգային շարժում» կուսակցությունը պարտվեց՝ երկրի գործող նախագահ Մ. Սահակաշվիլիի գլխավորությամբ: Պարտվելով ընդդիմադիր «Վրացական երազանք-ժողովրդավարական Վրաստան» կոալիցիային և ընտրությունների արդյունքներով երկրորդ տեղը զբաղեցնելով՝ «Միացյալ ազգային շարժում»-ը դարձավ ընդդիմություն:

Վրաստանի ընտրությունները, առկա բոլոր հակասություններով ու խնդիրներով հանդերձ, Արևմուտքի և համաշխարհային հանրության կողմից ճանաչվեցին «պատմական» և «ազատ»: Նշենք, որ Վրաստանի այս օրինակը կարելի է դիտարկել որպես հետխորհրդային երկրների համար իշխանափոխության մոդել: Չնայած քաղաքական հայացքների լուրջ տարաձայնություններին, երկրում իրականացրեց խաղաղ խորհրդարանական ընտրություններ, որը թույլ տվեց Վրաստանում ընթացող գործընթացները գնահատել որպես արտասովոր Կովկասի և հետխորհրդային երկրների համար:

Միլիարդատեր Բ. Իվանիշվիլիի գլխավորած նոր կառավարության՝ Վրաստանում իշխանության գալը բազմաթիվ հարցեր առաջացրեց՝ կապված Արևմուտքի հետ հարաբերությունների խորացման վրա Վրաստանի հանձնառության և Վրաստանի կառավարության ներքին և արտաքին քաղաքականության վրա ռուսական ազդեցության աստիճանի հետ: Եթե մինչև վերջերս Վրաստանը բռնել էր ԵՄ-ին և ՆԱՏՕ-ին ինտեգրվելու ճանապարհը և փորձում էր Ռուսաստանի տարածաշրջանային դիրքերը զսպել և թուլացնել, ապա Իվանիշվիլին իրեն դրսևորում էր որպես հավասարակշռված արտաքին քաղաքականության և հարաբերությունների կարգավորման կողմնակից:

Խորհրդարանական ընտրություններում «Վրացական երազանք» կոալիցիայի հաղթանակից հետո Բ. Իվանիշվիլին հաստատեց ԵՄ-ին և ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու ուղղությամբ երկրի նախկին կուրսի շարունակականությունը՝ արևմտյան վեկտորը համարելով երկրի արտաքին քաղաքականության հիմնական առաջնահերթությունը: Բայց ի տարբերություն Սահակաշվիլիի, ով Ռուսաստանի հետ առճակատումը

հասցրեց ծայրահեղության, Իվանիշվիլին, խոսելով արևմտյան գործընկերների հետ, չթաքցրեց Մոսկվայի հետ հարաբերությունները կարգավորելու իր մտադրությունը: Բ. Իվանիշվիլին Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների բարելավումն անվանեց իր «մեծ պարտավորությունը»՝ միաժամանակ ընդունելով, որ Ռուսաստանի և ՆԱՏՕ-ի հետ հարաբերությունները համատեղելը «դժվար, բայց ոչ անհնար կլինի» [4]:

Իսկ ինչ վերաբերում էր Ռուսաստանի հետ երկխոսությունը, պետք է նշենք, որ այն ընթանում էր սուր տարաձայնությունների մթնոլորտում քաղաքական օրակարգի գրեթե ողջ սպեկտրում: Հաղթահարելով վրաց հասարակության զգուշավոր վերաբերմունքը՝ Իվանիշվիլին կարողացավ հարթել ամենասուր անկյունները և համաձայնության գալ վրացական գյուղմթերքի ռուսական շուկա մուտքի շուրջ: Այս հարցում որոշակի հաջողությունների հասնելով՝ Բ. Իվանիշվիլին բազմաթիվ հարցեր բարձրացրեց ինչպես Վրաստանի ներսում, այնպես էլ նրա սահմաններից դուրս՝ քաղաքականություն իր մուտքի նպատակների, իրական շարժառիթների և արտաքին քաղաքական առաջնահերթությունների վերաբերյալ: Բայց այս հարցի շուրջ կարծիքները տարբեր էին. քննարկվող վարկածներից մեկի համաձայն՝ Վրաստանում քաղաքական փոփոխությունների շարժիչ ուժը Ռուսաստանն էր, իսկ Բ. Իվանիշվիլին իր հերթին համարվում էր Մոսկվայի հովանավորը:

Տնտեսական արագ աճը, մասնատված ընդդիմությունը և Եվրամիության թեկնածուի կարգավիճակի ձեռքբերումն այնպիսի դրական ֆոն էին ստեղծել, որ ներսից սաբոտաժի բացակայության դեպքում «Վրացական երազանք»-ը, վստահ էր, որ կհաղթի ընտրություններում: Բայց միևնույն ժամանակ, «Վրացական երազանք»-ը ուներ մտավախություն ընդդիմության հաղթանակի հետ կապված. ընդդիմությունը իշխանության գալու դեպքում հաշվեհարդար կտեսներ իրենց վարած քաղաքականության համար [2, էջ 22]:

Այնուամենայնիվ, կուսակցությունը 2024 թվականը սկսեց մեծ վերադասավորումներով Իվանիշվիլին ստանձնեց «Վրացական երազանքի» պատվավոր նախագահի պաշտոնը, նոր պաշտոն, որը նրան իրավունք է տալիս ընտրել կուսակցության վարչապետի թեկնածուին: Պաշտոնապես այս փոփոխություններն արվել են ներքին տարաձայնությունները զսպելու համար: Ավելի իրատեսական բացատրություն

այն է, որ Իվանիշվիլին վախենում էր վերահսկողությունը կորցնելուց:

2022 թվականից մինչև 2024 թվականի ընտրությունները Իվանիշվիլին կուլիսների հետևում մնաց ազդեցիկ դեմք՝ առաջին հերթին իր հիմնադրած «Վրացական երազանք» կուսակցության առաջնորդի դերով: 2024 թվականի հոկտեմբերի նախընտրական շրջանում Իվանիշվիլիի ազդեցությունը շարունակում էր մնալ առանցքային գործոն: «Վրացական երազանք» կուսակցությունը, պահպանում էր իր ամուր դիրքերը, թեև ներքին մարտահրավերներին, տնտեսական ճնշումներին և բնակչության որոշակի հատվածի դժգոհություններին:

Չնայած ընդդիմության բողոքներին և դժգոհություններին՝ 2024 թվականի հոկտեմբերի 26-ին գրեթե 2,1 միլիոն վրացիներ քվեարկեցին համամասնական ընտրակարգով 150 հոգանոց խորհրդարան ընտրելու օգտին: Չայների ավելի քան 99,97%-ի հաշվարկով Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը (ԿԸՀ) հայտնեց, որ իշխող «Վրացական երազանք» կուսակցությունը հավաքել է ձայների 53,94%-ը, մինչդեռ չորս ընդդիմադիր կուլիցիաներ միասին ստացել են 37,78%-ը՝ գերազանցելով 5%-անոց ընտրական շեմը: Հարցումների մոտ 90%-ն անցկացվել է էլեկտրոնային եղանակով [9]:

Սակայն Վրաստանի նախագահ Սալոմե Չուրաբիշվիլին ընտրությունների արդյունքներից շատ դժոհ էր և հոկտեմբերի 26-ին կայացած խորհրդարանական ընտրություններից հետո ընդդիմադիր կուսակցությունների հետ մեկօրյա բանակցություններից հետո ճեպագրույց անցկացրեց և նշեց, որ չի ընդունում ընտրությունների արդյունքները [7]:

Ընտրությունների արդյունքներին անդրադարձավ նաև ԵԱՀԿ/Ժողովրդավարական հաստատությունների և մարդու իրավունքների գրասենյակը (ԺՀՄԻԳ) և ըստ իրենց առաջին նախնական գնահատականի՝ ընտրությունները ծավալվել են արմատացած բևեռացման պայմաններում մի միջավայրում, որը խաթարված է վերջերս ընդունված օրենսդրության՝ դրա ազդեցության հիմնարար ազատությունների և քաղաքացիական հասարակության վրա մտահոգություններով [12]:

Միջազգային դերակատարների հայտարարությունները կարդալով և վերլուծելով, կարող ենք ասել, որ հավաքական Արևմուտքը, որպես այդպիսին, այնքան էլ գոհ չէր Վրաստանում տեղի ունցած ընտրությունների արդյունքներից:

Իսկ հիմա փորձենք հասկանալ, թե ինչպես Թուրքիան արձագանքեց Բ. Իվանիշվիլիի իշխանության գալուստին: Անդրադառնալով 2012 թվականի ընտրությունների արդյունքներին՝ Թուրքիան, ինչպես և շատ միջազգային դերակատարներ, վստահ չէին Իվանիշվիլիի քաղաքական

պլատֆորմի և մտադրությունների հարցում: Նա համեմատաբար նորեկ էր քաղաքական ասպարեզում և ուներ Ռուսաստանի հետ սերտ կապեր ունեցող մեծահարուստ գործարարի համբավ: Թուրքիայի կողմից մտահոգություններ կային Վրաստանի արևմտամետ կողմնորոշմանը նրա նվիրվածության վերաբերյալ, բայց Թուրքիան արագ հասկացավ Վրաստանում կայունության կարևորությունը տարածաշրջանային անվտանգության և տնտեսական բարգավաճման համար: Իվանիշվիլիի հաղթանակը դիտվում էր որպես նոր սկզբի և Վրաստանի քաղաքական համակարգը տարիներ շարունակ անկայունությունից հետո ամրապնդելու հնարավորություն: Թուրքիայի ուշադրությունը կենտրոնացած էր Վրաստանի հետ տնտեսական կապերի ամրապնդման վրա՝ ձգտելով դառնալ գլխավոր գործընկեր երկրի ենթակառուցվածքները վերականգնելու և նրա տնտեսական աճին աջակցելու գործում: Իվանիշվիլին, իր հերթին, արագորեն ազդարարեց Թուրքիայի հետ կապերն ամրապնդելու իր պատրաստակամությունը, մասնավորապես, տնտեսական ոլորտում: Նա այցելեց Անկարա՝ պաշտոնը ստանձնելուց անմիջապես հետո, իսկ Թուրքիան շարունակում էր էներգետիկայի և ենթակառուցվածքների ոլորտներում իր ներդրումները [6]: Հանդիպման ընթացքում Ռ. Էրդոհանը, ով այդ ժամանակ Թուրքիայի վարչապետն էր, իր խոսքում նշել է թուրք-վրացական հարաբերությունների կարևորության մասին և նշել է, որ Թուրքիան փաստացի հանդիսանում է Վրաստանի թիվ մեկ առևտրային գործընկերը, իսկ 2012 թվականի վերջի դրությամբ իրենց համատեղ առևտրի ծավալը գերազանցել է 1,5 միլիարդ դոլարը [8]: 1,5 միլիարդ դոլարից ավելի առևտրի զգալի ծավալը, ինչպես ընդգծել է Էրդոհանը, ցույց է տալիս երկու ժողովուրդների միջև զգալի տնտեսական փոխկախվածությունը: Այս էական տնտեսական հարաբերությունները ամուր հիմք հանդիսացան հետագա համագործակցության համար և ծառայեցին որպես ամուր երկկողմանի գործընկերությունից բխող փոխադարձ օգուտների հստակ ցուցիչ: Նրա այցը Անկարա ազդարարեց թուրքական հարաբերությունների կանխամտածված առաջնահերթությունը՝ ցույց տալով Վրաստանի արտաքին քաղաքականության դիվերսիֆիկացման գիտակցված ռազմավարությունը, նվազեցնելու չափից ավելի կախվածությունը Ռուսաստանից և ապահովելու մուտքը կենսական ներդրումային և շուկայական հնարավորություններ: Այս նախաձեռնողական մոտեցումը արտացոլում էր Վրաստանի աշխարհաքաղաքական դիրքի պրագմատիկ ըմբռնումը և Թուրքիայի նման հուսալի տարածաշրջանային գործընկերոջ հետ ամուր կապեր հաստատելու առավելությունները: Պետք է

նշենք, որ Բ. Իվանիշվիլին Անկարա այցից առաջ նաև այցելել էր Բաքու: 2012 թվականի դեկտեմբերի 26-ին նա իր առաջին պաշտոնական այցը կատարեց Բաքու [3]: Բաքու և Անկարա այցերը խոսում էին նրա արտաքին քաղաքականության ուղղվածության մասին. սա նշանակում էր, որ թուրքական աշխարհի հետ հետագա համագործակցությունները շարունակական բնույթ էին ունենալու:

Այս այցերը ազդարարեցին դեպի ավելի սերտ հարաբերություններ Թուրքիայի և թյուրքական աշխարհի հետ: Վրաստանի անկայուն աշխարհաքաղաքական դիրքը, որը գտնվում է Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև, պահանջում է արտաքին քաղաքականության նուրբ ռազմավարություն, որը նախատեսված է կլինի առավելագույնի հասցնել ազգային անվտանգությունը և նվազագույնի հասցնելու սպառնալիքները: Թուրքիայի հետ ավելի սերտ կապերի առաջնահերթությունը ռազմավարական պաշտպանություն էր առաջարկում ռուսական ազդեցության դեմ՝ ապահովելով այլընտրանքային տնտեսական և անվտանգության գործընկեր: Այս պրագմատիկ մոտեցումը, որն ազգային շահերը գերադասում է գաղափարական պարտավորություններից, ցույց է տալիս ռեալիզմի հիմնական սկզբունքները:

Բաքվի և Անկարայի ընտրությունը որպես պաշտոնական այցերի մեկնարկային ուղղություններ ընդգծում էր տարածաշրջանային դինամիկայի նշանակությունը: Այս ընտրությունները կարևորեցին ռազմավարական կապը Վրաստանի հետ մշակութային և պատմական կապեր ունեցող երկրներին, ամրապնդելով տարածաշրջանային դաշինքները անկայուն աշխարհաքաղաքական միջավայրում: Սա ցույց է տալիս տարածաշրջանային քաղաքականության փոխկապակցվածության և անվտանգության և ազդեցության ուժեղացման համար ռազմավարական գործընկերության ձևավորման կարևորության ըմբռնումը:

Չնայած այս ամենի ակնհայտ առավելություններին, այն նաև ներհատուկ մարտահրավերներ էր ներկայացնում: Ռուսաստանի հետ հավասարակշռված հարաբերությունների պահպանումը մնում էր առանցքային, քանի որ ամբողջական օտարումը կարող էր լուրջ տնտեսական և անվտանգության հետևանքներ ունենալ Վրաստանի համար: Սա ընդգծում է մրցակցող աշխարհաքաղաքական շահերի հավասարակշռման բարդությունները և ցանկացած զուտ ռազմավարական արտաքին քաղաքականության մոտեցման սահմանափակումները:

Աշխարհաքաղաքական նկատառումներից դուրս, տնտեսական գործոնները զգալիորեն ազդեցին Իվանիշվիլի արտաքին քաղաքականության վերադասավորումների վրա: Թուրքիան

մեծ և հասանելի շուկա է վրացական ապրանքների և ծառայությունների համար, և ավելի սերտ կապերը խոստանում էին տնտեսական աճի: Սա համահունչ է տնտեսական լիբերալիզմի դրույթներին, որն ընդգծում է միջազգային համագործակցության և ազատ առևտրի փոխադարձ օգուտները: Թուրքիայի հետ տնտեսական կապերի ամրապնդումը ուղի էր տալիս դեպի դիվերսիֆիկացիա:

Բաքու և Անկարա այցերը սուկ խորհրդանշական ժեստեր չէին, այլ ավելի շուտ Վրաստանի արտաքին քաղաքականության էական վերահաշվարկ էին: Իրատեսական, լիբերալ և ներքաղաքական գործոնների միախառնման հետևանքով առաջացած այս տեղաշարժը արտացոլեց պրագմատիկ ջանքեր՝ ապահովելու Վրաստանի ազգային շահերը դժվար տարածաշրջանային համատեքստում: Տնտեսական համագործակցության և ռուսական ազդեցությունից պաշտպանվելու առումով զգալի առավելություններ առաջարկելով՝ ռազմավարությունը նաև պահանջում էր զգույշ նավարկություն տարածաշրջանային ուժային դինամիկայի բարդ և հաճախ հակասական պահանջների նկատմամբ: Այս այցելությունների ժառանգությունը շարունակում է ձևավորել Վրաստանի միջազգային հարաբերությունները՝ ընդգծելով այս աշխարհաքաղաքական ընտրությունների հարատև նշանակությունը:

Այնուամենայնիվ, զուտ ռեալիստական կամ լիբերալիստական մեկնաբանությունը չի համապատասխանում ամբողջական ըմբռնմանը: Ներքաղաքական դինամիկան նույնպես կարևոր դեր խաղաց: Իվանիշվիլիի «Վրացական երազանք» կոալիցիան վերջերս էր ստանձնել իշխանությունը, և արտաքին քաղաքականության հստակ փոփոխությունը ծառայեց ամրապնդելու նրա վարչակազմի լեգիտիմությունը և տարբերելու այն իր նախորդներից: Սա համընկնում է ներքաղաքական հեռանկարի հետ՝ ցույց տալով, թե ինչպես ներքին իշխանության պայքարը և քաղաքական համախմբման ցանկությունը կարող են էապես ձևավորել արտաքին քաղաքականության ընտրությունը: Նախկին վարչակազմերից հստակ տարբերվելով՝ Իվանիշվիլին, հավանաբար, ձգտում էր համախմբել իր ուժային բազան և սահմանել նոր ազգային պատմություն:

Իրակի Ալասանիան, ով «Վրացական երազանք» դաշինքի ձևավորած կառավարությունում ստանձնել էր պաշտպանության նախարարի պաշտոնը, կարևոր դերակատարություն ուներ Թուրքիա-Վրաստան-Ադրբեջան հարաբերությունների զարգացման գործում: Նա Թուրքիա-Ադրբեջան համագործակցության զարգացման կոմնակիցներից էր: Իր հայտարարություններից մեկում Ալասանիան Վրաստանի ռազ-

մական գործընկերների շարքում կարևորել էր Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Էստոնիայի, Իսրայելի դերը [10, էջեր 13-18]:

Թուրքիան Իվանիշվիլիի հաղթանակը համարում էր Վրաստանի հետ ավելի ամուր երկարաժամկետ գործընկերություն հաստատելու հնարավորություն, իսկ իրեն համարում էր երկրի զարգացման հիմնական գործընկեր: Թուրքիայի ռազմավարական շահերը Վրաստանում, ներառյալ նրա աշխարհաքաղաքական նշանակությունը՝ որպես Եվրոպայի և Ասիայի միջև կամուրջ, էական դեր խաղացին այս մոտեցման ձևավորման գործում:

Ընդհանուր առմամբ, Իվանիշվիլիի իշխանության գալուստի Թուրքիայի արձագանքը բնութագրվում էր զգուշավոր լավատեսությամբ, տնտեսական համագործակցության ամրապնդման վրա կենտրոնացած և նոր դեկավարության հետ Վրաստանի կայուն և բարգավաճ ապագա կառուցելու պատրաստամտությամբ: Թուրքիայի մոտեցման հիմնական շարժիչ ուժը Իվանիշվիլիի հաղթանակի աշխարհաքաղաքական հետևանքների խոր գիտակցումն էր: Վրաստանի նախորդ կառավարության հարաբերությունները Ռուսաստանի հետ խորապես լարված էին, ինչը հանգեցրեց տարածաշրջանային լարվածության աճին: Թուրքիան, որը գտնվում է Ռուսաստանի և Վրաստանի միջև ռազմավարական դիրքում, Իվանիշվիլիի վերելքն ընկալեց որպես տարածաշրջանային ուժի դինամիկական վերափոխելու հնարավորություն: Նոր կառավարության հետ սերտ կապեր հաստատելով՝ Թուրքիան նպատակ ուներ հակակշռել ռուսական ազդեցությանը և ապահովել իր ռազմավարական շահերը Հարավային Կովկասում: Սա պարզապես անմիջական շահույթի մասին չէր. դա երկարաժամկետ ռազմավարություն էր տարածաշրջանում իր դիրքերն ամրապնդելու և իր աշխարհաքաղաքական հավակնություններին ավելի նպաստավոր միջավայր ստեղծելու համար: Թուրքիայի արձագանքի հետագա հիմքը տնտեսական համագործակցության վրա մեծ շեշտադրումն էր: Թուրքիան գիտակցեց Վրաստանի հետ իր կապերի խորացմանը բնորոշ տնտեսական զգալի ներուժը: Աճող առևտուրը, ներդրումները և համատեղ ենթակառուցվածքային ծրագրերը փոխադարձ տնտեսական օգուտներ էին խոստանում: Այս պրագմատիկ մոտեցումը համընկնում է Թուրքիայի ավելի լայն տնտեսական դիվանագիտության հետ, որը առաջնահերթություն է տալիս փոխշահավետ գործընկերություններին՝ սեփական տնտեսական աճը խթանելու և համաաշխարհային վարկանիշը բարձրացնելու համար: Վրաստանի տնտեսական զարգացման մեջ ներդրումներն ընկալվում էին որպես նրա կայունության ամրապնդման

միջոց՝ ստեղծելով հուսալի և բարգավաճ գործընկեր առևտրի, տարանցման և տարածաշրջանային տնտեսական ինտեգրման համար:

Այնուամենայնիվ, Թուրքիայի ներգրավվածությունը առանց զգուշավորության չէր. Արտահայտված «զգուշ լավատեսությունը» արտացոլում էր հետընտրական միջավայրի բնորոշ անորոշությունների ըմբռնումը: Վրաստանում քաղաքական լանդշաֆտը դեռ ամբողջական պատկեր չուներ, և Թուրքիան ձգտում էր խուսափել ցանկացած գործողություններից, որոնք կարող էին ակամա ապակայունացնել նոր կառավարությունը կամ առաջացնել անցանկալի հետևանքներ: Այս զգուշավոր մոտեցումը առաջնահերթություն էր տալիս երկարաժամկետ կայունությանը, քան հապճեպ գործողություններին՝ գիտակցելով, որ կայուն և բարգավաճ Վրաստանը, ի վերջո, ավելի ձեռնտու է Թուրքիայի ռազմավարական շահերին: Այս սկզբնական դրական ընդունելությունը հիմք հանդիսացավ սերտ երկկողմ հարաբերությունների համար, որոնք զարգացան Իվանիշվիլիի վարչապետության օրոք: Իսկ Իվանիշվիլիի համար կարևոր էր ամուր տնտեսական կապերի պահպանումը և զարգացումը Թուրքիայի հետ: Սա նրա արտաքին քաղաքականության կենտրոնական հենասյունն էր, որը դրսևորվեց վրացական ենթակառուցվածքներում, զրոսաշրջության և այլ ոլորտներում թուրքական ներդրումների ավելացմամբ: Այս տնտեսական կենտրոնացումը, հավանաբար, պայմանավորված էր այն համոզմունքով, որ ամուր տնտեսական կապերը օգուտ կբերեն Վրաստանի զարգացմանն ու կայունությանը՝ անկախ այլ աշխարհաքաղաքական գործոններից:

Թուրքիան ողջունում էր Իվանիշվիլիի քաղաքականության փոփոխությունը. սա համահունչ էր Թուրքիայի նպատակներին՝ մեծացնել իր ազդեցությունը տարածաշրջանում և դիվերսիֆիկացնել իր ռազմավարական գործընկերությունները: Թուրքիան խանդավառությամբ ընդունեց Իվանիշվիլիի ուշադրությունը Թուրքիայի հետ տնտեսական կապերի ամրապնդման վրա: Դա ակնհայտ էր Վրաստանում ենթակառուցվածքային նախագծերում Թուրքիայի զգալի ներդրումներում, հատկապես Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթուղում, որը մեծապես օգուտ բերեց Թուրքիայի առևտրային ուղիներին դեպի Կենտրոնական Ասիա: Թուրքիան նաև հետևողականորեն աջակցում էր Վրաստանի տարածքային ամբողջականությանը և անկախությանը, հատկապես Աբխազիայի և Հարավային Օսիայի շուրջ Ռուսաստանի հետ հակամարտությունների համատեքստում: Այս դիրքորոշումը համահունչ էր Իվանիշվիլիի կառավարության՝ այս շրջանների նկատմամբ վերահսկողությունը վերականգնելու հանձնառությանը: Թուրքիան ի

սկզբանե զգուշավոր մոտեցում էր ցուցաբերել Իվանիշվիլիի ներքին քաղաքականությանը, ինչքան էլ որ ողջունում էր նրա քաղաքականությունը: Չնայած Թուրքիան աջակցում էր Վրաստանի ժողովրդավարական զարգացմանը, նա գիտակցում էր Իվանիշվիլիի «Վրացական երազանք» կուսակցության ներսում իշխանության կենտրոնացման հետ կապված մտահոգություններ կային:

Թուրքիայի, Վրաստանի և Ադրբեջանի միջև Բ. Իվանիշվիլիի կառավարման ժամանակահատվածում մի շարք եռակողմ հանդիպումներ են տեղի ունեցել, դրանից կարող ենք նշել 2016 թվականի մայիսի 15-ի եռակողմ հանդիպումը, որը տեղի էր ունեցել Ադրբեջանի պաշտպանության նախարար Չ. Հասանովի նախաձեռնությամբ: Հանդիպումը տեղի ունեցավ Գաբալայում, որտեղ Վրաստանի պաշտպանության նախարար Թինաթին Խիդաշելին նշեց, որ Ադրբեջանը, Թուրքիան, Ֆրանսիան և Վրաստանը Գերմանիայի հետ միասին կմասնակցեն ԱՄՆ-ի հետ անցկացվող «Ազնիվ գործընկերներ» (Noble Partner) գորավարժություններին [5]:

Այդ ժամանակահատվածի կարևոր իրադարձություններից էր այն, 2016 թվականի հունիսին Կարսում տեղին ունեցան թուրք-ադրբեջանական գորավարժություններ և Վրաստանին տրվեց հնարավորություն որպես դիտորդ մասնակցելու այդ գորավարժություններին [1]:

Թուրքիայի համար այս եռակողմ համագործակցությունը հիմք հանդիսացավ Հարավային Կովկասով և տարածաշրջանային մակարդակով իր դիրքերն ու ազդեցությունը ամրապնդելու համար: Նման քայլերով կողմերը հնարավորություն ունեցան պաշտոնական գերատեսչությունների ղեկավարների մակարդակով պարբերաբար քննարկել համագործակցության հեռանկարները և խնդիրները:

Իվանիշվիլիի իշխանության գալուց հետո Թուրքիայի շարունակում էր փափուկ ուժի մեխանիզմների ռազմավարական տեղակայումը Վրաստանում՝ դրական ընկալումներ զարգացնելու, համագործակցությունը խթանելու և վրաց հասարակության մեջ նրա ազդեցությունն ամրապնդելու համար: Այս բազմաբնույթ մոտեցումը նպատակ ուներ կառուցել կայուն հարաբերություններ և ապահովել երկարաժամկետ ռազմավարական նպատակներ, որոնք դուրս են անմիջական տնտեսական կամ քաղաքական շահերից:

Օգտագործված փափուկ ուժի ամենահզոր գործիքներից մեկը Թուրքիայի զգալի ներդրումներն էին վրացական ենթակառուցվածքային և էներգետիկ նախագծերում, որոնց մասին մենք ավելի մանրամասն խոսել ենք նախորդ գլուխներում: Սրանք զուտ տնտեսական գործարքներ չէին. դրանք ծառայել են որպես Վրաստանի

զարգացմանը Թուրքիայի նվիրվածության և որպես վստահելի գործընկերոջ դերի հզոր խորհրդանիշ: Սա բարի կամքի շոշափելի դրսևորում ստեղծեց՝ խթանելով կախվածությունը և զարգացնելով Թուրքիայի՝ որպես Վրաստանի տնտեսական առաջընթացի աջակցող և շահավետ դերակատարի դրական իմիջը: Երկկողմ առևտրի էական աճն ավելի ամրապնդեց փոխադարձ շահի և տնտեսական փոխկախվածության այս ընկալումը:

Այս տնտեսական նախաձեռնություններին լրացնում էին մշակութային փոխանակման ռազմավարական ծրագրերը: Թուրքիան, հավանաբար, ընդլայնել է կրթական կրթաթոշակները, ուսանողների փոխանակման ծրագրերը և զեղարվեստական համագործակցությունները՝ մարդկանց միջև կապերը խթանելու համար: Այս նախաձեռնությունները նպատակաուղղված էին վրացիների շրջանում թուրքական մշակույթի և արժեքների ավելի խորը ըմբռնում զարգացնելու, դրական տրամադրություններ առաջացնելու և ապագա համագործակցության հիմքերն ամրապնդելու համար: Նման մշակութային դիվանագիտությունը երկարաժամկետ ներդրում է դրական ընկալումների ձևավորման և ապագա հարաբերությունների համար ամուր հիմք ստեղծելու համար:

Թուրքիան, նաև օգտագործում էր իր լրատվամիջոցները՝ հեռուստատալիքները և լրատվական կայքերը, որպեսզի ձևավորի Վրաստանի հետ իր հարաբերությունների պատմությունը: Սա ներառում էր համագործակցության փոխադարձ օգուտների ներկայացում, համատեղ հաջողված նախագծերի ընդգծում և Թուրքիայի դրական իմիջի ձևավորում՝ որպես Վրաստանի զարգացման գործում աջակցող և վստահելի գործընկերոջ:

Բացահայտ մեդիա ռազմավարություններից բացի, ավելի նուրբ մեխանիզմներ են կիրառվել, որոնք ավելի մեծ դեր են խաղացել: Հաշվի առնելով երկու երկրների բնակչության մի մասի միջև ընդհանուր կրոնական ժառանգությունը՝ օգտագործվում էր կրոնական դիվանագիտությունը նուրբ, բայց արդյունավետ կերպով: Կրոնական հաստատություններին կամ նախաձեռնություններին աջակցությունը խթանում էր վստահությունը և ամրապնդում կապերը համայնքների ներսում՝ ուժեղացնելով Թուրքիայի փափուկ ուժի ազդեցությունը: Թուրքիան նաև աջակցում էր կրթության, առողջապահության կամ քաղաքացիական հասարակության զարգացման վրա աշխատող վրացական հասարակական կազմակերպություններին, որոնք ամրապնդում էին Թուրքիայի իմիջը:

Ինչ վերաբերում է նրան, թե ինչպես արձագանքեց Թուրքիան 2024 թվականի հոկտեմբերի

26-ի ընտրություններին, տեղին կլինի մեջբերել Թուրքիայի Հանրապետության նախագահ Ռ. Էրդողանի շնորհավորանքը Վրաստանի վարչապետ Իրակլի Կոբախիձեին ընտրություններում «Վրացական երազանք» կուսակցության հաղթանակի կապակցությամբ՝ «Մրտանց շնորհավորում եմ 2024 թվականի հոկտեմբերի 26-ին կայացած խորհրդարանական ընտրություններում Ձեր դեկլարացիան «Վրացական երազանք» կուսակցության հաղթանակն ու առաջին տեղը: Հուսով եմ, որ ընտրությունների արդյունքները հաջողություն կբերեն Վրաստանի Ժողովրդին և մեր տարածաշրջանին» [11]:

Այսպիսով կարող ենք ասել, որ «Վրացական երազանքի» հաղթանակը Թուրքիան դիտարկում է որպես դրական հարաբերությունների շարունակություն և պոտենցիալ կապերի էլ ավելի ամրապնդում: Թուրքիան ընդհանուր առմամբ լավ հարաբերություններ է պահպանում Իվանիշվիլիի գլխավորությամբ «Վրացական երազանք» կուսակցության հետ: Նրանք համագործակցում են տնտեսական, էներգետիկ նախագծերի և անվտանգության հարցերի շուրջ: Երկու երկրներն էլ համագործակցության ամուր հիմքեր ունեն, և նրանք, ամենայն հավանականությամբ, կշարունակեն համագործակցել փոխադարձ հետաքրքրություն ներկայացնող հարցերի շուրջ: Թեև Թուրքիան կարող է «բաց» լինել «Վրացական երազանքի» հետ աշխատելու համար, բայց հավանաբար, Թուրքիան կպահպանի իր մտահոգությունները տարածաշրջանում ռուսական ազդեցության վերաբերյալ: Իրավիճակը սեփական շահի համար օգտագործելու Ռուսաստանի ցանկացած քայլ, կարժանանա Թուրքիայի անհամաձայնությանը: Այս ամենը պետք է ընկալել որպես ռազմավարական մանևր՝ ռուսական ազդեցության մեղմացման և տարածաշրջանային կայունության պահպանման ավելի լայն համատեքստում:

Մշտական մտահոգությունը բխում է տարածաշրջանում Թուրքիայի և Ռուսաստանի միջև ներհատուկ աշխարհաքաղաքական մրցակցությունից: Երկու երկրներն էլ ունեն զգալի, համընկնող շահեր Հարավային Կովկասում, ինչը Վրաստանը դարձնում է ազդեցության առանցքային մարտադաշտ: Ռուսաստանի պատմական կապերը, ռազմական ներկայությունը և վճռական արտաքին քաղաքականությունը մշտական սպառնալիք են ստեղծում Թուրքիայի անվտանգության և ռազմավարական նպատակների համար: Վրաստանում Ռուսաստանի դիրքի ցանկացած ուժեղացում ուղղակիորեն սպառնում է Թուրքիայի շահերին և կարող է էական հետևանքներ ունենալ տարածաշրջանային կայունության վրա:

Այս մտահոգությունն ուժեղանում է անվտանգության կարևոր նկատառումներով:

Վրաստանում Ռուսաստանի ավելի ուժեղ ներկայությունը կարող է ապակայունացնել տարածաշրջանը՝ պոտենցիալ հանգեցնելով ավելի լայն հետևանքներով հակամարտությունների: Նման անկայունությունը վտանգներ է ներկայացնում Թուրքիայի համար՝ փախստականների հոսքերի ավելացման, ծայրահեղականության տարածման և կենսական նշանակության տրանսպորտային և էներգետիկ ուղիների խափանման միջոցով: Վրաստանի ռազմավարական դիրքը կրիտիկական տարանցիկ միջանցքներում այն էական է դարձնում Թուրքիայի էներգետիկ անվտանգության և էներգիայի աղբյուրները դիվերսիֆիկացնելու նրա ունակության համար, նպատակ, որն ուղղակիորեն սպառնում է Ռուսաստանի գերիշխանության աճին:

Թուրքիայի զգուշավոր լավատեսության հիմքում ընկած է տարածաշրջանային կայունության առաջնահերթությունը: Վրաստանի քաղաքական իրավիճակը սեփական շահի համար օգտագործելու Ռուսաստանի ցանկացած փորձ ուղղակիորեն հակասում է Թուրքիայի նպատակներին: Թուրքիայի մոտեցումը բացահայտում է այն գիտակցումը, որ կայուն և բարգավաճ Վրաստանը վճռորոշ է տարածաշրջանային խաղաղության համար, ինչը նախապայման է Թուրքիայի սեփական անվտանգության և տնտեսական բարգավաճման համար:

Այս հաշվարկված մոտեցումը ներկայացնում է նուրբ հավասարակշռող գործողություն: Թուրքիան ձգտում է համագործակցել «Վրացական երազանքի» կառավարության հետ՝ գիտակցելով փոխադարձ օգուտների ներուժը, սակայն այս ներգրավվածությունը չի ազդարարում ռուսական միջամտության վերաբերյալ նրա մտահոգությունների թուլացման մասին: Հետևաբար, Թուրքիան որդեգրում է այնպիսի ռազմավարություն, որը ներառում է ինչպես համագործակցություն Վրաստանի կառավարության հետ, այնպես էլ հաստատական դիրքորոշում Ռուսաստանի կողմից ապակայունացնող կամ էքսպանսիոն ընկալվող գործողությունների դեմ: Սա նշանակում է, որ «Վրացական երազանքի» հետ կառուցողական երկխոսության և տնտեսական համագործակցության մեջ ներգրավվելիս Թուրքիան աջալուրջ հետևում է Ռուսաստանի գործունեությանը տարածաշրջանում:

Իսկ հիմա փորձենք հասկանալ, թե ինչպես կգարգանան թուրք-վրացական հարաբերությունները և ապագա զարգացումների կանխատեսումը պահանջում է մի քանի գործոնների ճանաչում՝

• **Վրաստանի եվրաստրատեգիան նկրտումները.** ԵՄ-ին և ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու Վրաստանի շարունակական ձգտումը

Օգտագործված գրականության ցանկ

կշարունակի ձևավորել նրա հարաբերությունները Թուրքիայի հետ: Թուրքիայի հարաբերություններն Արևմուտքի հետ, ներառյալ նրա անդամակցությունը ՆԱՏՕ-ին, կազդեն, թե ինչպես է նա արձագանքում Վրաստանի նկրտումներին:

• **Ռուսաստանի ազդեցությունը տարածաշրջանում.** Ռուսաստանի գործողությունները տարածաշրջանում, ներառյալ նրա շարունակական ռազմական ներկայությունը Աբխազիայում և Հարավային Օսիայում, կմնան էական գործոն: Ռուսաստանի և Արևմուտքի միջև Թուրքիայի հավասարակշռող դերը կշարունակի ազդել Վրաստանի նկատմամբ նրա քաղաքականության վրա:

• **Տարածաշրջանային դինամիկան.** Սև ծովյան տարածաշրջանում զարգացումները, ներառյալ Ռուսաստանի, Ուկրաինայի և տարածաշրջանային այլ դերակատարների հարաբերությունները, կազդեն ինչպես Թուրքիայի, այնպես էլ Վրաստանի վրա: Սև ծովում համագործակցության կամ մրցակցության աստիճանը կազդի երկկողմ կապերի վրա:

• **Տնտեսական գործոններ.** Թուրքիայի և Վրաստանի միջև տնտեսական կապերի շարունակական ամրապնդումը վճռորոշ է: Այնուամենայնիվ, համաշխարհային տնտեսական տատանումները և այլ երկրների մրցակցությունը կարող են ազդել թուրքական ներդրումների և Վրաստանի հետ առևտրի մակարդակի վրա:

• **Իշխանության իրավահաջորդությունը Վրաստանում.** Ի վանիշվիլիի անմիջական ազդեցության նվազեցումից հետո Վրաստանում քաղաքական լանդշաֆտը վճռորոշ դեր կխաղա: Թուրքիայի նկատմամբ ապագա դեկավարության մոտեցումը կարող է տարբեր լինել՝ ելնելով նրանց քաղաքական առաջնահերթություններից և աշխարհաքաղաքական նկատառումներից:

Եզրափակելով, թուրք-վրացական հարաբերությունների ապագան, հավանաբար, բնութագրվելու է երկու երկրների տնտեսական փոխկախվածության, աշխարհաքաղաքական սահմանափակումների և ներքաղաքական գործոնների բարդ փոխազդեցությամբ: Թեև զգալի տնտեսական համագործակցությունը, ամենայն հավանականությամբ, կշարունակվի, քաղաքական դասավորվածության և ռազմավարական գործընկերության չափը կախված կլինի նրանից, թե ինչպես են երկու երկրները կողմնորոշվելու տարածաշրջանային աշխարհաքաղաքական դինամիկայից բխող մարտահրավերներին և իրենց համապատասխան արտաքին քաղաքականության նպատակներին:

1. **Գավթյան Էրիկ,** Թուրքիա-Վրաստան-Ադրբեջան տնտեսական և ռազմաքաղաքական եռակողմ համագործակցությունը 1991-2016 թթ: 2018, <https://etd.nla.am/>
2. **Քեոյան Գ.** Վրաստանի աշխարհաքաղաքական տեղաշարժը. ներքին և արտաքին գործոններ: Էջեր 20-28: // Научно-аналитический журнал «Регион и мир», №5, 2024. – 224 с. //URL: https://geopolitika.am/dir/wp-content/blogs.dir/1/files/2024_5_20_28.pdf
3. Первый официальный визит Иванишвили в Азербайджан. У Алиева и Иванишвили есть уникальная возможность определить будущее Кавказского региона. // Commonsplace.eu. URL: <https://www.commonspace.eu/ru/pervyy-oficialnyy-vizit-ivanishvili-v-azerbaydzhan-u-alieva-i-ivanishvili-est-unikalnaya>
4. Иванишвили ищет дружбы и с Россией, и с НАТО. // Russian RT. URL: <https://russian.rt.com/inotv/2012-10-02/Ivanishvili-ishhet-druzhibi-i-s>
5. Грузия приглашает Азербайджан на учения НАТО в Грузию. // Грузия онлайн. URL: https://www.apsny.ge/2016/mil/1463357336.php#google_vignette
6. Ivanishvili Visits Turkey. // Civil Georgia. URL: <https://civil.ge/archives/122607> (Մուտք՝ 10.10.2024)
7. President Zurabishvili Rejects Election. // Civil Georgia. URL: <https://civil.ge/archives/631657> (Մուտք՝ 05.11.2024)
8. A new era in Turkish-Georgian relations. // Daily Sabah. URL: <https://www.dailysabah.com/turkey/2013/02/15/a-new-era-in-turkishgeorgian-relations> (Մուտք՝ 10.10.2024)
9. Georgia’s 2024 Parliamentary Election Results: // GaltandTaggard. URL: <https://galtandtaggard.com/en/reports/research-reports/georgias-2024-parliamentary-election-results>
10. INTERVIEW WITH IRAKLI ALASANIA: THE DEFENSE OF GEORGIA, 2013, pp. 13-18 <http://turkishpolicy.com/files/articlepdf/interview-with-irakli-alasania-the-defense-of-georgia-fall-2013-en.pdf>
11. Recep Tayyip Erdoğan congratulates Irakli Kobakhidze on the victory of "Georgian Dream" in the elections. // IPN. URL: <https://www.interpressnews.ge/en/article/134431-recep-tayyip-erdogan-congratulates-irakli-kobakhidze-on-the-victory-of-georgian-dream-in-the-elections/>
12. Georgian opposition pushes rally to challenge election results.// Sidhhartha. URL: <https://sidtoday.wordpress.com/2024/10/28/georgian-opposition-pushes-rally-to-challenge-election-results/>

Տճանա/Հանձնվել է՝ 02.12.2024
Քրեզնչրվանա/Գրախոսվել է՝ 07.12.2024
Քրեռնա/Ընդունվել է՝ 11.12.2024